

Margareta Bašaragin

“Ženske studije i istraživanja” Novi Sad

margareta.basaragin@gmail.com

Upotreba rodno osetljivog jezika u feminističkom časopisu *Ženski pokret*

Međunarodni naučni skup „Časopis *Ženski pokret* (1920–1938)“

7-9. oktobar 2020,

Institut za književnost i umetnost, Beograd

UVOD

- ▶ *Ženski pokret* prvi je feministički ženski časopis na prostoru srpskohrvatskog (i slovenačkog govornog područja) (Barać, 2015; Svirčev, 2018).
- ▶ Pripada žanru ženskih časopisa namenjenih ženama, žene vode uređivačku politiku i eksplicitno ili implicitno poseduju jasan feministički program (Barać, 2010; Milinović 2012).

UVOD

- ▶ Rodno osetljiv jezik (ROJ) proučava feministička lingvistika, a njegova dosledna upotreba i standardizacija u javnoj i službenoj upotrebi krajnji je cilj feminističkog delovanja u domenu jezika (Bašaragin 2019; Cvetinčanin Knežević, Lalatović 2019; Savić 2004, 2006, 2009; Savić i Stevanović 2019).

UVOD

- ▶ Proučiti kako su se jezički izraz za imenovanje ženskih osoba i diskursne strategije kada se o ženama govori koristile i menjale u protoku vremena od 100 godina.
- ▶ Na neophodnost dijahronih istraživanja upućuje Svetlana Tomić (2020), kao i „na potrebu izrade rečnika koji bi kroz više vekova pokazao korelacije između sufiksa muških naziva i sufiksa ženskih naziva [...]“.
- ▶ Od posebnog je značaja i kako su to činile same feministkinje u feminističkoj literaturi, u ovom slučaju u časopisu *Ženski pokret*.

CILJ

- ▶ Cilj rada je da istražim kako se o ženama piše kada žene govore o drugim ženama i kada govore o sebi i u tu svrhu popišem imenice kojima se označavaju ženske osobe u časopisu *Ženski pokret*.

MTEOD

- ▶ Metodološki okvir istraživanja čini analiza diskursa (Savić 1993) i feministička analiza sadržaja (Reinharz & Davidman 1996).
- ▶ Korpus čine ukupno 34 primeraka časopisa: 1920. g. (9 svezaka), 1929. g. (23 svezaka) i 1938. g. (1 sveska).

METOD

- ▶ Analiziram tekst uredništva:
- ▶ 1. Kako imenuje sebe – mi,
- ▶ 2. Kako se obraća čitalaštvu - vi,
- ▶ 3. Kako pišu o ženi/ženama.
- ▶ Imenice koje obeležavaju 1. rodbinske odnose, 2. pripadnost, 3. zanimanje i delatnost, 4. titule, zvanja i funkcije, 5. sledbenicu pokreta ili ideja, 6. psihofizičko svojstvo, imovinski status, aktivnost (Štasni i Mitro 2009) grupisala sam u 4 grupe prema obliku:

METOD

- ▶ 1. neutralni oblik: *administracija, uredništvo, komisija, osoblje, lice;*
- ▶ 2. muški oblik: *blagajnik, anaflabeta, vlasnik, junak, osnivač;*
- ▶ 3. prelazni oblik: *žena izbornik, žena preduzimač, žena sveštenik, ženski ministar, ženski školski nadzornik;*
- ▶ 4. ženski oblik: *akademičarke, budiskinje, državljanke, republikanka, vežbačice.*

REZULATATI

- ▶ Zabeležila sam ukupno 340 oblika
- ▶ mi: 18
- ▶ vi: 9
- ▶ o ženi/ženama: 173

REZULATATI

- ▶ Mi – ROJ izostaje uglavnom
- ▶ Neutralno: administracija, uredništvo, uprava (lista), predsedništvo, književni odbor
- ▶ Muški oblik: urednici, vlasnik (Društva za Prosvećivanje Žene i Zaštitu Prava Žena), saradnici, član, student, pokretači lista, blagajnik i administrator lista, (javni) pravozastupnik
- ▶ Ženski oblik: (autorke teksta u br. In memoriam Veri Kićevac-Petrović, 1938): feministkinje, omladinke, studentkinja, predsednica
- ▶ Vi– ROJ izostaje uglavnom
- ▶ Muški oblik: (našim) pretplatnici, čitatelji, čitaoci, delegati, članovi, poverenici, pojedinci
- ▶ Neutralno: čitalačka publika
- ▶ Ženski oblik: članice, čitateljke

REZULATATI

Primer upotrebe muškog oblika (vi) - frekventnije

Нашим претплатницима

Још један број Женског Покрета, који ће изићи одмах почетком јануара, — и ми ћемо завршити прву годину. Они претплатници који су послали 24 динара, а примиће у ствари само 9 бројева — јер смо ми почели априла у место јануара — ти претплатници послаће за идућу годину само 18 динара, а оних 6 динара додаће им се од ове прве године.

Али осем тих претплатника који су нам послали за ову годину више но што треба, има их — да ли да и њих назовемо претплатницима? — има их, дакле, који до данас нису послали ништа. Њих молимо да учине своју дужност, како би на време могли да

уредно и разшиље се веома споро. Тешкоће које у почетку прате свако ново предузеће искрсавају сваки час и ометају рад, за чији правилан ток треба много више радних снага него што их ми имамо, и много јаче дисциплине но што смо ми у први мах у стању да наметнемо. Од нове године надамо се да ће све ићи брже, уредније и боље, јер из досадашњег искуства видимо како у извесним стварима не треба да буде, а ових дана баш договарамо се и већамо како би у будуће могло и требало да буде.

За сада међутим главно је сазнати имена повереника и број свих претплатника за идућу годину. Од тога зависиће у колико примерака ћемо штампати лист, који ће по свој при-

REZULATATI

Primer upotrebe ženskog oblika (vi) i neutralnog oblika (mi)

Нешто о жениним правима и привилегијама

Уредништво није потпуно сагласно са овим чланком, јер сматра да питања удатих државних намештеница није могуће тако једноставно решити као што мисли ауторка овога чланка. Уредништво се нада да ће читатељке нашега листа, које нису сагласне с овим чланком, казати своје супротно мишљење у нашем листу.

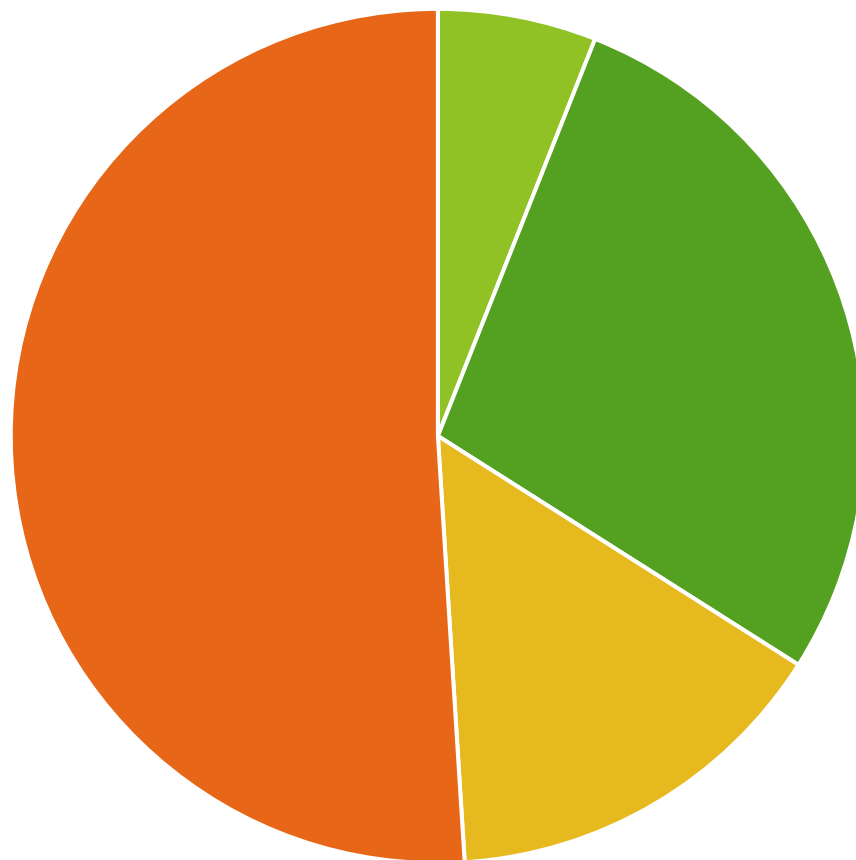
Уредништво.

У последње време долазе од Министарства Просвете расписи, којима Министарство пребацује учетиљацама многе грехове, пре свега многобројна

Ženski pokret, 1929, br. 9, str. 1

REZULATATI

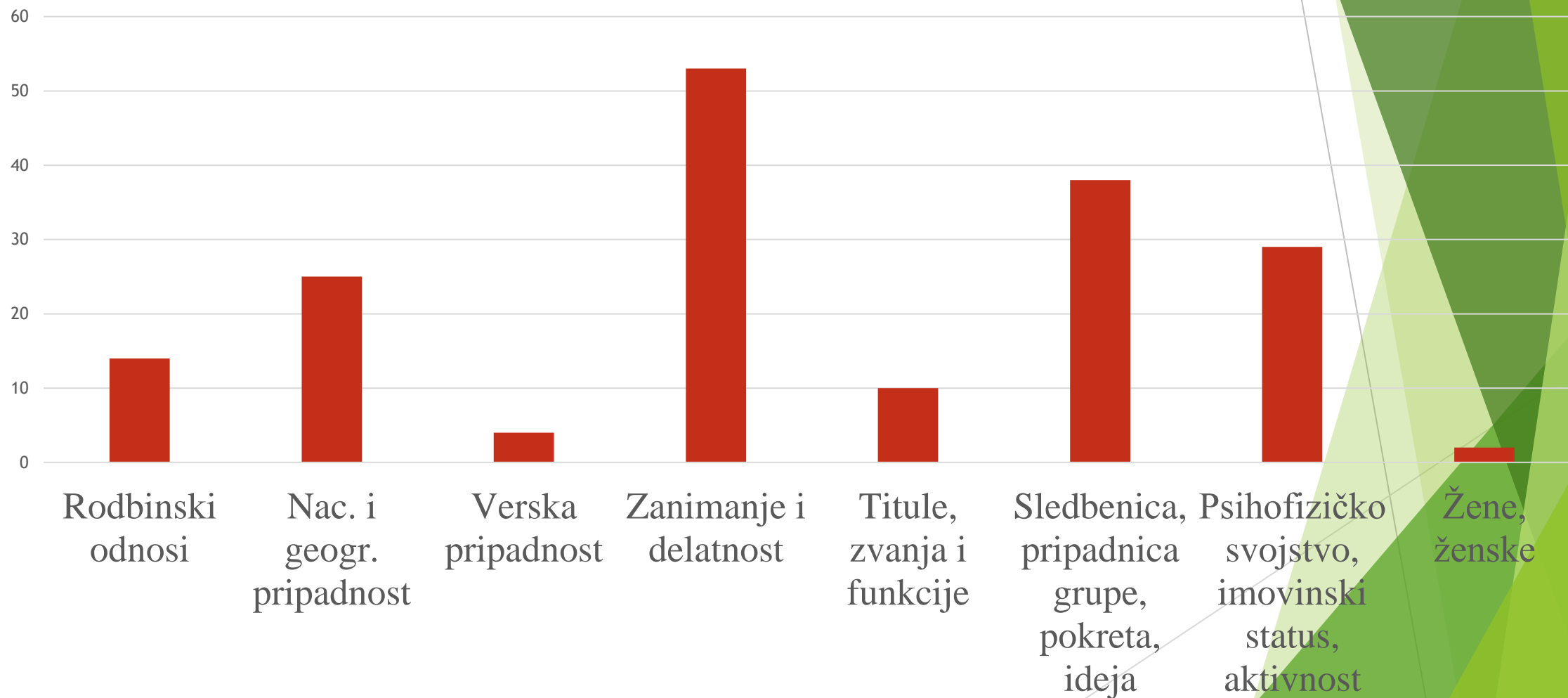
Procentualna zastupljenost imenica za imenovanje ženskih osoba prema obliku (o ženi/ženama)

- Neutralno
- Muški oblik
- Prelazni oblik
- Ženski oblik

REZULTATI

Brojčana zastupljenost imenica kojima se imenuju ženske osobe prema značenju (o ženi, ženama) (podela prema Štasni i Mitro 2009).

REZULTATI

Primer za naporednu uotrebu oblika o ženi/ženama
Ženski pokret, 1929. sveska 4, str. 4

Жена управитељица мешовите школе. — У Ослу — Норвешка — постављена је у једној највећој мешовитој школи жена за управитеља.

Жена председник општине. — Ове године су 10 жена постале председници општина у Енглеској. Међу општинама, које су изабрале жене за председнице, налази се и Шекспирова постојбина. Интересантно је да се међу председницама општина налази и Мис Робинсон, управитељица школе, која је прва учитељица изабрана за председницу општине.

REZULTATI

Primer paralelne upotrebe muškog i ženskog oblika o ženi/ženama

Ženski pokret 1920, sv 9. „Prostitucija“, (sa nemačkog prevela J. Janjić, str. 13-15)

Зар то није бездушна неправда?

Гнусна и развратна је проституција из лењости, угодности и тромости, чији се заступници и заступнице добро осећају у глибу у коме живе и који никад не покушавају да се из њега извуку.

Primer prelaznog i ženskog oblika: žena-činovnik
činovnica, *Ženski pokret*, 1929, br. 7-8 „Činovnički zakon i za žene” (bez autorstva. str. 1)

Председница „Женскога Покрета“ у Сарајеву, г-ђа *Др. Маша Живановић* у своме чланку „За изједначење плаће жене-чиновника са мушкарцима“ нарочито се осврће на питање брака породице и каже:

»Док неудата чиновница ужива отприлике исту плаћу као и њен мушки колега, њихова се заједничка плаћа не повећава по једноставним принципима сабирања у моменту кад се они ријеше на заједнички живот, да би створили нове привредне снаге држави, него им се поштено заслужени дио зараде без икакве озбиљне мотивације одузимље.

REZULTATI

-eva Isidora Sekulovićeva i Milica Jankovićeva

Ženski pokret, 1929, br. 9. „Poljakinje o našim ženama“ M.B.K. (autorka), str. 2

слободно креће, пишући у три језика хрватски, словенски и њемачки. Њени литерарни производи су драгоцјени, јер су непосредно осјећани пуни дубоких мисли. Зофка Кведер не бори се само за политичка права жене, него и за право љубави и среће.

Сасвим опречан таленат јест др. *Исидора Секулићева*, жена филозоф, врло образована, позна комад свијета на западу, јер је 19 година боравила у Италији, Енглеској, Француској и Немачкој. Одликује се способношћу аутоанализе. Има метафизичку тежњу за стварима натприродним, строгост и хладноћу којом се разликује од осталих славенских списатељица. Сама вели да осјећа

Ковић, учитељица цртања на II женској гимназији у Београду. Необичан успјех код критике и публике постигла је њена приповјест „Пре среће“, која се темељи на властитим доживљајима, на борби идеала са захтјевима свагдањег живота. Стил је те приповјести једноставан, догађаји нетражени, а љепота лежи у непосредности и искрености. „Не знам оно што научим него што осетим“, говори Јанковићева, јунакињи приповјетке, дакле о себи, и тиме предобива читача. Није тако жарка као Зофка Кведерова, ни тако дубока као Исидора Секулићева. Ипак је људи више воле од ових, јер је умјела створити у својим приповјеткама мили, истински тип српске

REZULTATI

- ▶ Prelazni oblik je neophodan u slučajevima kada je ženski oblik „zauzet“: ministarka nasuprot ženski ministar (Halida Sedib, 1920, br. 2) – u to vreme žene nisu u KJ imale pravo glasa
- ▶ Pojedini primeri upotrebe ROJ u tom periodu postoje npr. Kosta Pertović „Subotica i kupalište Palić“ 1928. – nije feministička literatura.

ZAKLJUČAK

- ▶ Osnovni rezultati pokazuju da feministkinje urednice i autorke tekstova u časopisu najčešće dosledno koriste ROJ kada govore o drugim feministkinjama (predsednica), imenuju za to vreme nova zanimanja za žene (telefoniskinja) ili govore o ženama uopšte (prethodnice). ROJ izostaje kada govore sebi (vlasnik) ili se obraćaju čitalaštvu (našim čitaocima).
- ▶ Izvorne govornice srpsko(hrvatskog) jezika; prate promenu stvarnosti; nema tolikog uticaja normativista još; ideja jugoslovenstva.
- ▶ Da li su i one osećale da muški oblik označava veći društveni prestiž i simbolizuje društvenu moć?
- ▶ Ili možda je pravna regulativa to zahtevala (kao danas kad neko udruženje piše statut i nosi ga u APR).

ZAKLJUČAK

- ▶ Neophodno uključiti dijahrona istraživanja upotrebe ROJ-a na empirijskom materijalu ne samo feminističke literature, već i na ostalim pisanim vidovima javne i službene upotrebe srpskog (srpskohrvatskog) jezika kako bi se ROJ normirao (standardizovao) u službenoj i javnoj upotrebi.
- ▶ Ovo istraživanje jeste početni doprinos u ovom zahtevu.

HVALA NA PAŽNJI!

► LITERATURA

- Barać, Stanislava (2010). „Žanr i identitet“, u: *Žanrovi u srpskoj periodici*, ur. Vesna Matović, 385–412. Beograd: Institut za književnost i umetnost.
- Barać, Stanislava (2015). *Feministička kontrajavnost. Žanr ženskog pokreta u srpskoj periodici 1920–1941*. Beograd: Institut za književnost i umetnost.
- Bašaragin, Margareta (2019). *Rod, kultura i diskurs razgovora u razredu*. Novi Sad: Fondacija akademika Bogumila Hrabaka za publikovanje doktorskih disertacija.
- Cvetinčanin Knežević, Hristina; Lalatović, Jelena (2019). *Priručnik za upotrebu rodno osetljivog jezika*. Beograd: UN Women.
- Milinković, Jelena (2012). „Književnosti između emancipacije i nacionalnog – književni prilozi u časopisu *Žena*“, *Knjiženstvo* br. 2, <http://www.knjizenstvo.rs/sr-lat/casopisi/2012/zenska-knjizevnost-i-kultura/knjizevnosti-izmedju-emancipacije-i-nacionalnog-1-knjizevni-prilozi-u-casopisu-zena#gsc.tab=0>, 30.06.2020.
- Petrović, Kosta (1928). *Subotica i kupalište Palić*. Subotica: Gradska štamparija Subotica.
- Reinharz, Shulamit & Davidman, Lynn (1996). *Feminist Methods in Social Research*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Savić, Svenka (1993). *Analiza diskursa*. Novi Sad: Filozofski fakultet.

- ▶ Savić, Svenka (2004). *Žena sakrivena jezikom medija: kodeks neseksističke upotrebe jezika*. Novi Sad: Futura publikacije.
- ▶ Savić, Svenka (2006). Rodna perspektiva jezika: predlog za standardizaciju. U: *On je rekla: upotreba rodno senzitivnog jezika* (ur. Nada Drobnjak), 72-88. Podgorica: Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade Republike Crne Gore.
- ▶ Savić, Svenka et al. (2009). *Rod i jezik*. Novi Sad: Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije.
- ▶ Savić, Svenka; Stevanović, Marjana (2019). *Vodič za upotrebu rodno osetljivog jezika u javnoj upravi u Srbiji*. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji.
- ▶ Svirčev, Žarka (2018). *Avangardistkinje. Ogledi o srpskoj (ženskoj) avangradnoj književnosti*. Beograd: Institut za književnost i umetnost.
- ▶ Tomić, Svetlana (2020). „Socijalni femininativi u srpskom (i srpskohrvatskom) jeziku. Priroda jezika, ili priroda normativista? Prilog proučavanju istorije jezika“, izlaganje na Međunarodnoj naučnoj konferenciji *Jezik, književnost, priroda* (Language, literature and nature), Fakultet za strane jezike, Alfa BK univerzitet, Beograd, 25-26.09.2020. (neobjavljen tekst).
- ▶ Štasni, Gordana; Mitro, Veronika (2009). „Registar imenovanja žena“, u: *Rod i jezik*, ur. Savić, Svenka i dr, 35-129. Novi Sad: Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije.